

CHAMBERLAIN EN BRUGGE, 1938

J. D'HONDT °

Vijftig jaar geleden, op 17 december 1938, schreef Sir Neville Chamberlain, Eerste Minister van het Verenigd Koninkrijk, vanuit zijn ambtswoning een brief aan de burgemeester van Brugge, Victor Van Hoestenbergh. Dit merkwaardig document bleef bewaard¹. De brief houdt verband met de toenmalige internationale spanningen die waren ontstaan n.a.v. de Duitse aanspraak op het Sudetenduitse gebied van Tsjechoslovakije. Ontmoetingen tussen Chamberlain en Hitler te Berchtesgaden en Bad Godesberg konden de eisen van de Führer niet matigen. Een oorlog leek toen onvermijdelijk. Zo had de Belgische regering eerst een beperkte mobilisatie afgekondigd en op 27 september het leger op versterkte vredesvoet geplaatst². Als laatste poging om een conflict te vermijden kwam op 29 september 1938 de Conferentie van München tot stand. De deelnemers waren Hitler, Chamberlain, Daladier en Mussolini. Zonder rekening te houden met de Sovjet-Unie en het direct belanghebbende Tsjechoslovakije, ondertekenden de vier regeringsleiders het verdrag waarbij het Sudetenduitse gebied aan Duitsland werd toegewezen³.

De gevolgen op korte termijn waren "positief". De onmiddellijke oorlogsdreiging viel voorlopig weg. Dit uitte zich ondermeer door de annulering van de mobilisatie in België op 1 oktober⁴. In feite betekende dit verdrag een volledige capitulatie van Engeland en

° Lic. geschiedenis, wetenschappelijk medewerker Stadsarchief Brugge, Speelpleinlaan 68, 8310 Brugge.

1. Stadsarchief Brugge (SAB.), Hedendaags archief, *Algemeen Bestuur*. De bundel bevat vier stukken. Op de kaft wordt de inhoud omschreven als "Internationale spanningen in september 1938 - Bedanking van M. Neville Chamberlain, Engelse Eerste Minister". Zie afbeelding. We bedanken archivaris N. Geirnaert, die ons het bestaan van dit document meldde en nuttig advies gaf.

2. L. Schepens, *Brugge bezet 1914-1918, 1940-1944*, Tielt, 1985, p. 49.

3. Zie bv. J.M. Roberts, *A General History of Europe. Europe, 1880-1945*, London, 1967, p. 508-516 en *The new Cambridge Modern History. Vol. XII. The shifting balance of world forces 1898-1945*, Cambridge, 1968, p. 707-729.

Frankrijk voor Hitlers brutale agressie, wat onvermijdelijk zou leiden tot de Tweede Wereldoorlog. Na de Anschluss van Oostenrijk op 12 maart 1938 was Hitler er opnieuw in geslaagd om ongemoeid zijn imperialistische expansiedrang te uiten. De bezieler van deze verzoenende politiek was N. Chamberlain⁵. Een aantal meer realistische politici zoals W. Churchill oefenden tevergeefs ernstige kritiek op deze "appeasement-politiek". Ze vormden echter een minderheid. Grote groepen prezen Chamberlain voor zijn inzet en de manier waarop hij de vrede wilde bewaren.

Deze laatste opinie was ook terug te vinden bij de meerderheid van de Brugse bevolking en werd duidelijk geïllustreerd door de houding van de plaatselijke pers. Het Brugsch Handelsblad van 1 oktober 1938 opende met volgende titels: "Er komt vrede in Europa", "Engeland behaalde de grootste zege die ooit een land behaalde" en "Chamberlain nobelprijs voor de vrede!"⁶. Dat ook het stadsbestuur en dan vooral in de persoon van burgemeester V. Van Hoes-tenberghe, een voorstander was van de gevoerde politiek van Chamberlain blijkt uit de hier besproken brief van de Britse Eerste Minister waarin deze de Brugse burgemeester bedankt voor zijn telegram n.a.v. het "succes" van de Conferentie van München. De tekst van dit telegram was niet in de bundel met de brief te vinden⁷, maar stond wel, vertaald, in de plaatselijke pers⁸:

5. Neville Chamberlain (1869-1940) werd in 1918 conservatief lid van het Lagerhuis. In 1937 volgde hij de ontslagnemende Baldwin op als premier. Inzake buitenlandse politiek maakte hij de ene oordeelsfout na de andere. Halsstarig was hij overtuigd dat een verzoenende politiek tegenover Hitler een oorlog zou voorkomen. Zie noot 3.

6. *Brugsch Handelsblad*, 1 okt. 1938, frontpagina.

7. SAB, Hedendaags Archief, *Algemeen Bestuur*.

Deze bundel bevat een stuk papier waarop geschreven staat: "het telegram is niet in den bundel". Ook de repertoria van uitgaande briefwisseling vermelden het telegram niet, zie SAB, Hedendaags Archief, *Verzonden Brieven: 11 januari 1938-4 november 1938*.

In het bestek van dit artikel was het onmogelijk om in het Public Record Office dit telegram op te sporen.

8. Twee kranten hebben we gecontroleerd, het Brugsch Handelsblad en het Burgerwelzijn. In beide kranten van 1 oktober 1938 stond dezelfde tekst van het telegram; in het Brugsch Handelsblad onder de titel "Schoon gebaar vanwege het Stadsbestuur", zie: *Brugsch Handelsblad* 1 oktober 1938, 2A en *Burgerwelzijn*, 1 oktober 1938, 3E.

“Als tolk van de bevolking der stad Brugge, bied ik, eerbiedig de gevoelens aan van diepe bewondering en onuitsprekelijke dankbaarheid, ten opzichte van Sir Chamberlain, eerste-Minister van Groot-Brittanje, die, door zijne heerlijke en moedige onderneming, en zijne taaie en onvermoeibare werking voor den vrede, niets ongedaan heeft gelaten om de wereld van de gruwel van den oorlog te vrijwaren. De Burgemeester, V. VAN HOESTENBERGHE.”

Het is opmerkelijk dat dit telegram louter op initiatief van de burgemeester werd verstuurd. Hoewel hij handelt als “tolk van de bevolking der stad Brugge” is dit initiatief nooit in de Brugse gemeenteraad besproken en goedgekeurd⁹. Onmiddellijk na de Conferentie van München heeft hij dit telegram verstuurd, want reeds op 1 oktober 1938 verscheen de tekst in de plaatselijke pers. Deze spontane reactie vond toen wellicht algemene instemming. Vijftig jaar na de feiten wekt het wel enige verbazing dat een burgemeester zonder voorafgaande goedkeuring van de gemeenteraad een stellingname formuleert i.v.m. buitenlandse politiek. Zeven jaar daarvoor, in 1931, werd nog een motie van internationale ontwapening n.a.v. een internationale conferentie in Genève, door de meerderheid van de gemeenteraad, incl. Van Hoestenberghé, verworpen¹⁰.

De brief van Chamberlain is gericht aan de burgemeester van Brugge¹¹. Het gedrukte briefhoofd vermeldt enkel het adres van de

9. In de gemeenteraadsverslagen en minuten van verslagen van het Schepencollege vonden we niets terug i.v.m. het versturen van dit telegram. Zie *Gemeentebblad van de stad Brugge*. 1938 en SAB., Hedendaags Archief, *Processen-verbaal Schepencollege 1938-1939*.

De ontvangst van de brief van Chamberlain werd wel in de gemeenteraad medege-deeld. In de gemeenteraadsverslagen van 18 februari 1939 onder punt 48 van de dagorde staat: “Bedanking van den heer Neville Chamberlain, naar aanleiding van het door de stad gestuurde telegram van sympathie”, zie: *Gemeentebblad van de stad Brugge*, 1939, p. 81.

10. Deze motie ging uit van de socialistische fractie van de gemeenteraad en was ondertekend door B. Van Eeghem, H. De Clerck en A. Van Acker. De motie werd op de gemeenteraad van 31 oktober 1931 na een geanimeerde discussie verworpen met 16 stemmen tegen 8 en 1 onthouding. Zie *Gemeentebblad van de stad Brugge*, 1931. p. 390.

11. In de linker benedenhoek is de geadresseerde vermeld, echter met een taal-fout: het woord “Burgomestre” bestaat niet in de Franse taal en is waarschijnlijk een samentrekking van het Engelse “burgomaster” en het Franse “Bourgmestre”.

ambtswoning van de Britse Eerste Minister. De tekst is op de handtekening na, getypt¹². Daarbij valt op dat de datum, de aanhef en de naam van de geadresseerde een donkerder lettertype hebben dan de eigenlijke tekst. Dit zou betekenen dat deze tekst als een geijkte formule vooraf werd getypt om daarna datum, aanhef en geadresseerde toe te voegen. Deze aanpak hield verband met het feit dat Chamberlain uit diverse hoeken van de wereld dergelijke “uitdrukkingen van sympathie en welwillendheid” heeft ontvangen. De vraag kan gesteld worden of nog andere Belgische steden of gemeenten een gelijkaardig initiatief ondernomen hebben en eenzelfde brief in hun archief bezitten.

In deze brief is nog steeds een optimistische Chamberlain aan het woord. Hij schrijft nl. over moeilijke en bange momenten in de verleden tijd. De realiteit heeft Chamberlain snel zijn fouten doen inzien. Toen de Tweede Wereldoorlog was uitgebroken, bleek hij niet meer tegen de situatie opgewassen. Op 10 mei 1940 maakte hij plaats voor Winston Churchill. Nog dat zelfde jaar overleed hij.

12. Het handgeschreven nummer in de linkerbovenhoek, M140, is een ordeningsnummer gegeven door de gemeentelijke administratie. Dit nummer is ook terug te vinden op de kaft van de bundel.